

VIATGE AGRONÒMIC A LA CATALUNYA DE PONENT I MONOGRAFIA DE LA VALL D'ARAN (1915)

JOSEP MARIA SOLER I COLL
(EDICIÓ A CURA DE FRANCESC ROMA I CASANOVAS)

**Accés versió
completa**

Diputació
Barcelona

Aquest llibre presenta per primera vegada el text íntegre de la memòria que Josep Maria Soler i Coll va redactar després del seu viatge de final de carrera per la Catalunya occidental, centrat sobretot en la visita a la Vall d'Aran.

Per a la Diputació de Barcelona, la publicació d'aquest llibre inèdit al cap d'un segle de la seva redacció significa, d'una banda, el reconeixement d'un servidor públic amb una llarga trajectòria dins la institució, però també, de l'altra, un nou homenatge a l'etapa clau de la Mancomunitat de Catalunya, en què la Diputació va tenir un paper decisiu.

JOSEP MARIA SOLER I COLL (1893-1971), excursionista i enginyer agrònom, va ser una de les persones que més va contribuir a l'arrelament i expansió de l'esquí a casa nostra. Realitzà la primera ascensió estatal al Besiberri Nord (1916), amb els germans Ramir i Isidre Puig. El 1918 participà en la primera ascensió catalana dels cims Rusell, Margalida i Espotlla d'Aneto, a l'Alta Ribagorça.

Després de cursar el batxillerat, Josep M. Soler i Coll va estudiar el primer any d'enginyeria industrial, però va abandonar aquests estudis per incorporar-se a l'Escola Superior d'Agricultura, que va obrir les portes l'any següent. D'aquesta manera, Soler va ser un dels sis alumnes d'aquella primera promoció, només quatre dels quals van obtenir el títol el 1915. Són justament ell i aquests tres els qui emprengueren l'excursió que transcriurem tot seguit.

VIATGE AGRONÒMIC
A LA CATALUNYA
DE PONENT
I MONOGRAFIA DE LA
VALL D'ARAN (1915)

JOSEP MARIA SOLER I COLL
(EDICIÓ A CURA DE FRANCESC ROMA I CASANOVAS)

Diputació
Barcelona

ABREVIATURES UTILITZADES

AAB	Arxiu de l'Agrícola de Barberà SCCL
AFCEC	Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya
AFJSC	Arxiu de la Família de Josep Maria Soler i Coll
AFUPC	Arxiu fotogràfic de la Universitat Politècnica de Catalunya
AGA	Arxiu General d'Aran
AGDB	Arxiu General de la Diputació de Barcelona
AICCVVA	Arxiu d'imatges del Consell Cultural de les Valls d'Àneu
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya
BC	Biblioteca de Catalunya
BCEC	Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya
CA	Col·lecció de l'autor
CHE	Arxiu de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre
DOGC	Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya
FJM	Fundació Joan Miró
ICGC	Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya
LV	La Vanguardia

Primera edició: novembre de 2017

© del text: Josep Maria Soler i Coll i Francesc Roma i Casanovas

© de l'edició: Diputació de Barcelona

Producció: Gabinet de Premsa i Comunicació
de la Diputació de Barcelona

Disseny i maquetació: Luz de la Mora

ISBN: 978-84-9803-809-5

Presentació.....	8
Introducció i justificació	10
El document	12
L'autor.....	16
Soler i Coll, alpinista	17
L'enginyer agrònom.....	22
La genètica i l'estadística.....	25
Els difícils inicis d'una carrera professional.....	26
Els límits polítics a la seva carrera	28
La divisió de Catalunya en comarques agrícoles.....	30
La postguerra. Tornar a començar.....	32
Els reconeixements	34
Altres visites de Soler i Coll a la Vall d'Aran	35
Els protagonistes de la història	38
Josep M. de Cuadras i Feliu	38
Vicenç Nubiola i Cunill	39
Joan Salom i Calafell.....	42
Els professors que els acompanyaven	44
Context en què es produeix aquesta visita	46
Notes sobre el llenguatge i la transcripció del document	50
Agraïments.....	53
Transcripció de la memòria del viatge	
[Objectiu d'aquesta memòria].....	55
[El Bages, la Segarra i l'Urgell]	57
[El Castell del Remei].....	59
[Visita a la finca Fra Vicenç Ferrer].....	61

[La Masia Montserrat].....	64
[De Lleida a Ponts].....	67
[Visita a la central hidroelèctrica Esteve]	69
[La resclosa del Canal d'Urgell].....	70
[Camí cap a la Seu].....	72
[La Seu d'Urgell]	74
[Visita a la finca de José Zulueta]	77
[Intent de visitar Andorra].....	84
[Camí de Sant Joan de l'Erm]	85
[El Pallars Sobirà]	90
[Esterrí d'Àneu].....	93
[D'Isil a Bonabé]	95
[El bosc de Bonabé]	98
[Trobada amb un gran ramat]	104
La Vall d'Aran baix els aspectes orogràfic, hidrogràfic, geològic, estratigràfic, fitotècnic, zootècnic, geogràfic, polític i meteorològic.....	108
[El procés de granitització].....	111
[Origen de la Vall d'Aran].....	116
[Descripció de la Vall d'Aran].....	118
[Hidrologia de l'Aran].....	124
[Geografia humana].....	130
[Geologia de la Vall d'Aran]	131
[Mineria]	140
[Termalisme].....	140
[Climatologia i meteorologia]	144
[Agricultura aranesa].....	149
[Ramaderia i animals domèstics]	154
[Fauna salvatge].....	164
Travessia de la Vall d'Aran fins a Viella	167
[Montgarri].....	168
[El pla de Beret]	170
[Primera impressió de l'Aran]	173
[De Salardú a Viella]	175
[La capital de la Vall d'Aran]	178
[Excursió fins a Les].....	180
[Bossòst i el Baix Aran].....	182
[Sortida de l'Aran]	184
[El bosc de Varicauva]	185
[L'Artiga de Lin].....	188
[El port de la Picada]	191
De la Vall d'Aran a Lleida o de la conca de l'Éssera a la de la Noguera Ribagorçana i de la de la Noguera Pallaresa fins al Segre	196
[De la Renclusa al Run, passant per Benasc].....	201
[Benasc]	207

[El Run].....	208
[Camí cap a Catalunya].....	212
[Retorn a Catalunya].....	218
[Visita a Capdella].....	224
[De Senterada a Tremp]	237
[La geologia del Montsec]	243
[De Lleida a Tarragona]	250
[Visita a La Serafina]	250
[Finca El Pilar].....	257
[La torre del Català]	261
[Visita al Canal d'Aragó i Catalunya]	267
[Sucs].....	269
[Suquets]	273
[Finca de Lleó i Morera].....	278
[Fàbrica d'oli de pinyola a Juneda].....	283
[Sindicat vinícola de Barberà de la Conca]	287
[El sindicat d'Alió].....	292
[La piscifactoria de la Riba]	296
[Escola Enològica de Reus]	299
[El pantà de Riudecanyes]	302
[La Pineda]	304
Bibliografia	307

PRESENTACIÓ

Per a la Diputació de Barcelona, la publicació d'aquest llibre inèdit al cap d'un segle de la seva redacció significa, d'una banda, el reconeixement d'un servidor públic amb una llarga trajectòria dins la institució, però també, de l'altra, un nou homenatge a l'etapa clau de la Mancomunitat de Catalunya, en què la Diputació va tenir un paper decisiu.

Josep Maria Soler i Coll acabava la seva formació com a enginyer agrònom quan aquesta primera eina d'autogovern empenia la seva enorme tasca modernitzadora del país. Però, tot i la seva joventut, Soler i Coll va deixar ja empremta en aquells anys, com queda demostrat en el volum que ara editem, que és molt més que una memòria científica o un llibre d'excursionisme. Aquestes pàgines, de fet, anuncien ja molt clarament la rellevant tasca desenvolupada per Soler i Coll més endavant, al llarg de més de mig segle de metòdica i sostinguda contribució al progrés científic de l'agricultura i al coneixement aprofundit del nostre territori.

Soler i Coll mereix ser reconegut com un precursor de la perspectiva ecològica, del respecte a la terra i als seus valors en paral·lel al desenvolupament de polítiques econòmiques sostenibles i sòlidament fonamentades. Servidor públic a la Mancomunitat, a la Diputació de Barcelona i a la Generalitat republicana, va saber combinar l'exigència teòrica i analítica de la ciència amb el contacte directe amb el territori, que va trepitjar i estudiar a fons per poder fonamentar els seus treballs i les seves propostes.

Amb la publicació d'aquesta obra, ens complau rescatar un altre valuós document històric conservat a l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona, veritable espai de memòria del país i que encara conserva joies inè-

dites o poc difoses com aquest text de Josep Maria Soler i Coll. Alhora, encetem amb *Viatge agronòmic a la Catalunya de Ponent i Monografia de la Vall d'Aran (1915)* una nova col·lecció de les publicacions de la Diputació de Barcelona, anomenada «Empremtes d'història». Amb ella, volem obrir un espai per donar a conèixer obres i treballs que difonguin una visió rigorosa i entenedora de les qüestions, els fets i les persones que han traçat i segueixen traçant els camins pels quals avança el país.

MERCÈ CONESA I PAGÈS
Presidenta de la Diputació de Barcelona

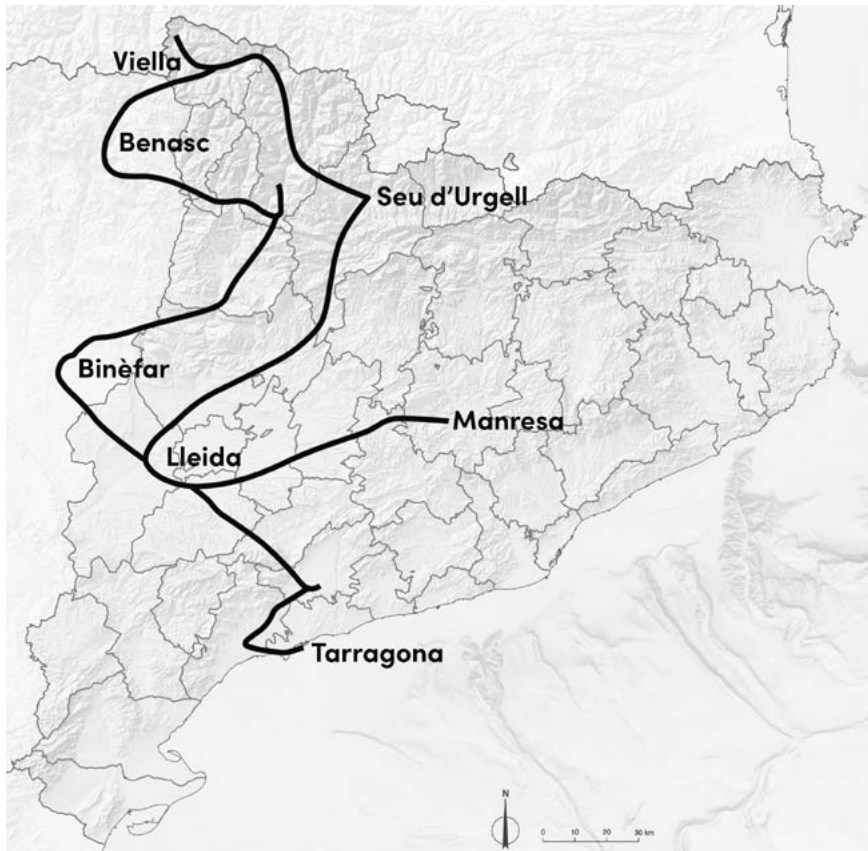
INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ

Aquest llibre presenta per primera vegada el text íntegre de la memòria que Josep Maria Soler i Coll va redactar després del seu viatge de final de carrera per la Catalunya occidental, centrat sobretot en la visita a la Vall d'Aran.

El document, fins ara inèdit, escrit durant la segona meitat de 1915 i els primers mesos de 1916, va ser elaborat amb l'objectiu de justificar una aportació econòmica que la Diputació de Barcelona havia concedit a l'Escola Superior d'Agricultura, que depenia d'aquesta corporació, per correspondre a les despeses que aquell viatge havia comportat.

Aquesta sortida d'estudis es va iniciar el 3 de juliol de 1915, a l'estació del Nord de Barcelona, i es preveia que duraria un total de 24 dies (finalment en va durar 27). A grans trets, els expedicionaris sortiren de Barcelona per dirigir-se a la Seu d'Urgell, d'on saltaren a la vall de la Noguera Pallaresa i, des d'aquí, a la Vall d'Aran, que sembla que era l'objectiu principal de la visita. En sortiren pel port de la Picada, perquè, tot i que volien travessar el Pallars per anar a visitar les obres de les centrals hidroelèctriques que es construïen a Capdella, l'estat de la neu els va aconsellar fer el salt cap a la vall de Benasc.

Descendiren després en direcció sud per tornar a entrar a Catalunya pel Pont de Suert, des d'on anaren, aquest cop sí, a Capdella. El viatge va continuar amb una estada a la Franja de Ponent, concretament a Binèfar, d'on sortiren cap a Lleida i, tot seguit, a Montblanc, Valls, Reus i Tarragona. Aquí donaren per acabat el seu viatge de més de tres setmanes de durada.

Itinerari seguit per Josep Maria Soler i Coll
i els seus companys

Es conserven tres memòries d'aquest viatge, les altres dues redactades per dos dels companys de viatge de Soler i Coll, però la més completa i interessant és la que transcrivim aquí. Aprofitem, això sí, les dels seus companys per incloure'n a peu de pàgina alguna informació que ens pot ajudar a entendre millor l'activitat que van dur a terme i el que anaren trobant al seu pas.

EL DOCUMENT

L'original del document que presentem es conserva a l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. És escrit a mà i signat pel mateix Josep Maria Soler i Coll el 19 de març de 1916. Consta de 315 pàgines, no numerades correlativament, però que contenen un únic text.

El text relata una excursió organitzada per l'Escola Superior d'Agricultura amb els alumnes més avançats, els que l'any 1915 acabaven els estudis. Era la primera promoció d'enginyers agrònoms de Catalunya, formada només per quatre alumnes (havien començat els estudis sis persones).

L'organitzador de la sortida va ser el director de l'Escola, Josep Maria Valls. Val la pena recordar aquest nom, perquè Valls, el 1916, va demanar l'inici d'un estudi comarcal de Catalunya des del punt de vista agrari. Aquest fet segurament està relacionat amb la monografia sobre la Vall d'Aran que Soler i Coll va redactar i que forma la part central del document que transcriurem.

En aquesta llarga excursió, els expedicionaris, tal com va dir Soler, van visitar regions que en aquell moment eren «completament desconegudes des del punt de vista agrícola».

Formalment el text no presenta divisions en parts o capítols, excepte tres grans blocs, dos dels quals estan separats formalment per títols que ocupen una pàgina sencera. En el primer bloc s'explica l'aproximació fins que els expedicionaris entren a la Vall d'Aran. Podem subdividir aquesta primera part en diverses seccions: la primera comprèn el viatge amb tren; en la segona, que acaba a la Seu d'Urgell, els viatgers encara es despla-

cen per mitjans mecànics; en el tercer tram, recorren la conca superior de la Noguera Pallaresa, on predominantment es desplacen a peu.

El segon bloc abandona el relat del viatge per fer una monografia, estàtica podríem dir, de la Vall d'Aran des de tots els aspectes que podien interessar a una persona vinculada a l'agronomia. Va ser justament aquesta monografia el que ens va impulsar a la publicació, tot i que les altres dues parts tenen també un gran interès.

Finalment, el tercer bloc recull la tornada a casa. El podem dividir també en tres trams: el primer correspon a la sortida de la Vall d'Aran fins a Capdella, amb la visita a alguns pobles altaragonesos (Benasc, Castelló de Sos, el Run, etc.) i l'estada a Capdella. Val la pena remarcar que, per diverses raons, només Soler i Valls van poder visitar les centrals elèctriques.

De tornada a Senterada, on els esperaven els altres companys, s'inicia el segon bloc, que se centra sobretot en les visites a la Franja de Ponent, des de la base establerta a la ciutat de Binèfar.

Des d'aquí, en un tercer bloc, sortiren en direcció a Tarragona. Van aprofitar aquesta part de l'itinerari per visitar tres cellers vitivinícoles, una piscifactoria, una fàbrica d'oli de pinyola i diverses finques rurals del pla de Tarragona.

Per fer més clara al lector l'estructura de l'exposició, entre els blocs del conjunt hem introduït uns apartats, corresponents a les visites principals del viatge.

Força elements permeten pensar que el text va ser escrit en moments diferents, especialment les darreres pàgines, ja de tornada a Barcelona. En alguns passatges pot semblar que es tracta només d'uns apunts que Soler anava prenent a mesura que feien la ruta, però en realitat, tant ell com els seus companys, durant el trajecte duïen un carnet de notes, a partir del qual més endavant van redactar les memòries respectives. Per això, l'estil enrevessat i les frases curtes, que gairebé ignoren els punts i seguit i que es resolen amb paràgrafs brevíssims, diríeu que telegràfics, sembla conformar la seva manera peculiar d'escriure, certament particular, però potser pròpia d'una carrera tècnica, que pensava utilitzar la fotografia com a suport.

En aquest sentit, Vicenç Nubiola, un dels companys d'expedició de Soler i Coll, en la seva memòria va escriure que «[...] moltes coses observades

no poden ésser transcrites aquí, coses que la màquina fotogràfica transmet», i més endavant, per ajudar-nos a creure que és certa la presència d'un gran ramat de bestiar diu, a manera de prova, que «[...] n'hi havia tantes [de bèsties] que si diguéssim els milers que n'hi havia semblaria exagerat, mes una fotografia en dona més idea [...]».

El text de Soler permet veure que els expedicionaris comptaven, com a mínim, amb una màquina de fotografar i un trípod, que possiblement eren propietat de Soler i Coll (com sembla que ens vulgui indicar el fet que se l'endugué a Capdella i la utilitza per prendre algunes imatges mentre fan el descens amb el funicular que els ha dut a la part superior dels llacs). El nostre text s'acompanya d'unes fotos que malauradament no han pogut ser les originals, de moment no retrobades.

En conjunt, la lectura de l'original va significar una agradable sorpresa per a l'autor d'aquestes ratlles, perquè, si al principi ens havíem interessat principalment per la monografia sobre la Vall d'Aran,¹ en el moment de transcriure i analitzar minuciosament la resta del text hi vam descobrir el valor de tota l'obra en conjunt. El manuscrit de Soler i Coll conté passatges d'un gran interès per a la geografia històrica del nostre país, com aquells en què explica el sistema d'explotació forestal a Bonabé o el funcionament de les infraestructures hidroelèctriques de Capdella, per posar només dos exemples.

Per altra banda, alguns dels trams de temàtica excursionista estan descrits amb prou força per figurar en una antologia de literatura de muntanya, sobretot la part que narra el pas del port de la Picada, en sortir de Catalunya per entrar a l'Aragó.

Bona part del manuscrit es dedica a parlar de la geologia de la zona de la visita, fet que pot resultar fins i tot àrid per a un lector no especialitzat. Així, Soler fa dues grans digressions geològiques: la primera en la monografia de la Vall d'Aran, i la segona en passar pel congost de Terradets. A banda d'això, tot el manuscrit és ple de notes geològiques, notes que tenen una justificació en personatges com aquells viatgers que estaven preocupats per l'agricultura dels països que visitaven; com és evident, aque-

1. *La Vall d'Aran baix els aspectes orogràfic, hidrogràfic, geològic, estratigràfic, fitotècnic, zootècnic, geogràfic, polític i meteorològic*. Escola d'Agricultura, diari-memòria de l'excursió de pràctiques realitzada per Josep M. Soler Coll amb els alumnes de l'Escola Provincial d'Agricultura de Barcelona per Catalunya, 1916. Diputació de Barcelona, Arxiu General, 2895bis. 83 pàgines manuscrites.

lla agricultura depenia en bona part del tipus de sòl on s'explotava. És per aquest motiu que donaven tanta importància a l'origen del terrer que trepitjaven, tot i que la presència del geòleg i professor de l'Escola, Marià Faura i Sans, segurament ajuda a explicar aquest interès geològic que als nostres ulls podria resultat excessiu.

No sabem si Soler va iniciar l'excursió amb un gran interès per la geologia, però sí que sabem que aquest va ser molt important a la tornada, fins al punt que el maig de 1916 va escriure una «narració científica» sobre aquesta temàtica en el marc de la Secció de Geologia del Centre Excursionista de Catalunya, de la qual ell mateix formava part, com veurem.